

Klare kloppende taalstrijd

Mocht u mijn vorige column ook tussen de regels door hebben gelezen, dan zal het u wellicht niet verbazen dat ik na 24 jaar opereren vanuit een docentrol 'de school' verlaat. Ik heb een mooie baan gekregen bij een mooi instituut en er staan me mooie nieuwe leerervaringen te wachten. En misschien is dit wel de kern waarom ik - al dan niet tijdelijk - even geen onderwijsgevende wil zijn. Want bestaat de school nog wel als lerende organisatie of is dat slechts een holle kreet? Dat is de vraag die ik in dit schrijven wil opwerpen (en die ik me al geruime tijd stel).

Maar de afgelopen decennia is met het markt-denken eerlijkheid onder druk komen te staan.

Knollen voor citroenen

Een *lerende organisatie*. Dat is een mooi begrip en iedereen wil waarschijnlijk wel dat zijn organisatie lerend is. Hiermee komen we meteen bij het belangrijkste kritiekpunt op deze tijd. Waarachtigheid is een mooi en na te streven goed. Het is iets waar je zuinig op moet zijn en waar naar gestreefd moet worden. Dat vereist tijd en toewijding - dat vereist werken aan een gedeeld gevoel, hetgeen gemakkelijker wordt als dat in alle lagen van een organisatie aanwezig is. Het bezigen van holle frasen zou uit den boze moeten zijn. Ook het maken van loze beloften.

Maar de afgelopen decennia is met het marktdenken eerlijkheid onder druk komen te staan. Het gaat niet om wat er is, het gaat erom wat je in de beeldvorming laat ontstaan. Wat men van je gelooft. Kortom: er is een andere stuurvariabele bijgekomen - dat een eigen beroeps-groep met beroepsdynamiek aantrekt. Marketing - het werk van

communicatiedeskundigen - die een bepaald doel moeten verwezenlijken. Het geloof dat iets geboden wordt, het geloof dat iets er is.

Niet alleen studenten ontdekken een groot verschil tussen dé werkelijkheid en de via de communicatiekanalen gesuggereerde werkelijkheid, ook voor werknemers geldt dat. *'We zien jullie als een professional, we luisteren naar je, we willen met elkaar iets bereiken'*. Teveel quasi-taal, rondom quasi-boodschappen, mag in deze samenleving gebezigd worden. Dit zou echter een breed maatschappelijke zorg moeten zijn; hierop zou de onderwijsinspectie haar focus moeten hebben - idem accreditaties. Maar dat is gezien de hardnekkigheid en schaal, en de vanzelfsprekendheid van de noodzaak om quasi-taal te bezigen, ondoenlijk. Knollen voor citroenen, het is zo oud als de weg naar Rome: punt is dus dat wij deze weg naar Rome met het beste asfalt hebben gelegd en gefaciliteerd om oneigenlijke geldstromen mogelijk te maken.

Misallocatie

De quasi-taal (het bezigen van holle frasen) heeft haar bestaansgrond in het feit dat mensen nu eenmaal mensen zijn en er bovendien ook nog financiële motieven zijn. Let op: financieel is iets heel anders dan economisch - want vanuit economisch perspectief is de quasi-taal een gruwel, omdat het het zicht op het maken van juiste keuzes belemmert. Vanuit welvaartsperspectief is de quasi-taal een hindernis pur sang, omdat er feitelijk een verkeerde allocatie van middelen ontstaat en dit tevens laat voortduren. Studenten kiezen een studie die bij de juiste informatie echter een andere zou zijn geweest. Werknemers kiezen

voor een werkgever, terwijl als ze de feitelijke cultuur van de organisatie zouden kennen, zouden weten dat de zak met geld tevens met existentiële vertwijfeling gepaard zou gaan. Want hoe leuk is het om te lezen dat een organisatie haar medewerkers als professionals ziet, maar je een manager tegenover je treft die niet faciliteert maar negeert, omdat het geven van leiding aan een divers spectrum van slimme mensen - onder wie tevens de kantjes-erflopers - niet iedereen gegeven is. Of omdat de middelen om het te faciliteren ontbreken (omdat ze in het verleden naïef zijn aangewend). Of omdat werkdruk (vooral *beleefde* werkdruk) werkelijk (samen) werken niet mogelijk maakt. Of omdat je collega's treft die goed lesgeven, maar samenwerken met anderen, de niet directe vakcollega's, niet kunnen, niet willen en in hun beleving onderwijs benaderen als een eigen klaslokaalverhaal? Of die ervaringen uit het verleden op een typische onderwijsmanier (door de quasi-taal, waarin de steun slechts verbaal was) gemarkeerd zijn?

Communiceer echt

Maar wat zijn die financiële motieven voor het bezigen van de quasi-taal die ik in een eerdere bijdrage al de marketing-leegte noemde?

Nu, we kennen ze maar al te goed. Scholen moeten zelf financiële waarden zien te realiseren. Organisaties moeten, omdat een stel idioten denken dat marktdenken het zaligmakende allocatieprincipe is, met elkaar concurreren om budgetten, om mensen - en in die slag is quasi-taal een onmisbaar instrument om goed uit deze strijd te komen. Ridders met lef zijn ridders die dagelijks hun schild oppoetsen

'Op een gegeven moment manifesteerde hij zich nadrukkelijk en met optimaal resultaat in de punt van de aarval.'

'Wat bedoelt u?'

'Hij maakte een doelpunt.'

'Zeg dat dan meteen.'

geworden – of ridders met lef voelen zich onthand, omdat de oppoetsmantjes zo prominent in de organisatie aanwezig mogen zijn (of beter 'beschaald' worden).

Wederom: vanuit economisch perspectief is dit alles een verspilling van middelen. Het (de marketing) is een achterlijkheid die wij -wee deze mensen- als sexy zijn gaan zien. Een mooie slogan, hoezee! Ik zou dus zeggen: weg ermee! Stop die verspilde tijd in het werkelijk aangaan van de dialoog met de diverse stakeholders. Laat die docent zonder opgeblazen brochure of website het werkelijke verhaal van de opleiding vertellen. Laat die werkgever dat richting de werknemer doen. En kom dan terug met de vraag: "Klopt het? Maak ik dat waar? En waarom niet? Toe, waarom?" Maar ai ai ai, een dergelijk gesprek: zijn wij daarop toegerust? Is die cultuur er? Want als we als vierjarige dit al zouden doen (al is het mondjesmaat), dan wordt het later makkelijker. Overigens is het gesprek niet van het niveau 'vind je het leuk?', nee het is veeleer van het niveau 'bied ik jou de bagage die vanuit jouw rol de nodige is, die bij zowel mijn als jouw toekomstige kerntaak past?' In mijn geval: 'leer ik jou economie?'. En mijn werkgever naar mij: 'Kun jij echt economie geven zoals jij en je collega's veronderstellen dat economie is?' En: 'Vind je het fijn in de les? Of is dertig mensen toch een beetje veel in een klaslokaal?' En: 'Hoe kun je je vak verbeteren? Hoe kan ik jou daarin faciliteren? En wie zou dan je maatje moeten zijn om dit vernieuwen mogelijk te maken? Met wie kan je een partijtje inhoudelijk goed geinen, zodat jullie voor jullie studenten een leerzaam programma kunnen maken? En dat

jullie gezamenlijk uitgeroosterd zijn'. En het dan waarmaken.

Relateer aan brede cultuur

De quasi-taal. Als de quasi-taal iets doet is het het zicht ontnemen op de essentie en daaraan gekoppeld: de juiste verhoudingen. In mijn columns heb ik al vele malen het breed maatschappelijk belang van cultuur aangegeven. En dit moet een gedeelde cultuur zijn. Op de werkvloer hebben we dat ook nodig – maar dus niet vanuit die quasi-taal – die organisatiequatsch die in een schijnmissie en -visie is verpakt. Nee, gewoon met de collega's de slotspeech van *The Great Dictator* kijken en dan lekker bespiegelen om zo tot de essentie te komen. En vooral ook vragen hoe we ons moeten verhouden tot dit en ook tot de gevoelens en gedachten van de kunstenaar zelf. Hier tijd voor nemen is zo belangrijk. Maar als we ons iets hebben afgeleerd, dan is dat het.

De verzakelijking van het leven is het probleem van ons onderwijs (elke mensgerichte organisatie overigens) geworden. De dominantie van de financiële kolder heeft ons economisch uit disbalans gebracht. Want in essentie hebben we het niet meer over de keuzes, in essentie laten we ons het zicht door de quasi-taal ontnemen. Enfin, punt gemaakt. We hebben zicht op de grote scheping nodig, de vertwijfeling die dat geeft. Als we daarvan doordrongen zijn, kunnen we het gevecht met de oneigenlijke rendementstaal aangaan.

Stop cultuur van 'securiseren'

Uiteindelijk moeten we tegen cynisme en angst vechten die wij zo in de vezelen van onze samen-

leving laten doordringen. Ik vind het een moeilijk gevecht. Hoe gaan we vanuit het verval van de kerkelijke traditie het wezensvraagstuk vanuit gemeenschappelijkheid dan aan? Misschien stemmen zaken als iets als het laatste Boekenweekgeschenk mij vrolijk. Ik vond dit werk van Esther Gerritsen van een buitengewoon hoge kwaliteit. Dit boekje, gelijktijdig geschonken, geeft hoop dat we het vechten aan kunnen (als we het lezen, als we erover praten). En natuurlijk zijn er veel meer van dergelijke voorbeelden aan te wijzen die we nodig hebben. Ik denk wel dat wij het in het onderwijs extra lastig hebben, omdat ons werk en het managen ervan een bepaalde kleingeestigheid aantrekt, oproept. Wij organiseren onze samenleving zo dat het alles secuur regelen een te belangrijk facet is geworden. Dat versterkt bepaalde menstypen en als een organisatie dergelijke mensen ook hogerop laat drijven, omdat het secuur regelen en het spreken vanuit de taal van het secuur regelen zo hoog aangeslagen wordt, dan hebben we het als docenten die streven naar een grote geest het lastig.

Ook de inspectie zit hier te veel op. Alles moet op orde zijn (of beter: lijken!). Het is allemaal een spel voor de buitenwacht, waarin deze

Marc den Elzen

buitenwacht (de media) zich ook als een idioot kan gedragen door de werkelijkheid als amusement te benaderen en de schandpaal ter beschikking stelt. Wil je vernieuwen, wil je verbeteren, dan moet je op je bek kunnen gaan. Als je leert te vallen, dan kun je snel weer opstaan. Maar het leren vallen is onder druk komen te staan. Mensen die met de rollator in de hand willen vernieuwen worden gefaciliteerd. Als vernieuwer moet je ook de rollatortaal gebruiken. Indekken, altijd maar indekken. Misschien is mijn beeld vertekend, maar ik heb gezien dat het mondjesmaat veranderen cultuur is geworden. We springen het zwembad in met zwembandjes – terwijl we allemaal toch echt hebben leren zwemmen. En waarom? Omdat we in het onderwijs zijn gaan denken, zijn gaan voelen dat die buitenwereld als het om het springen gaat een woest zwembad is geworden.

Rollatortaal, rollatorgedrag, rendementsstreven en quasi-taal – het hangt allemaal met elkaar samen. We hebben een verwrongen cultuur en organisatie gemaakt waarin echt menszijn en vanuit echt menszijn handelen een lastige is. We hebben het verlerd, omdat onderwijs in zichzelf onvoldoende een lerende organisatie is. Gelukkig heb ik tijdens mijn loopbaan een aantal managers meegemaakt die wel vanuit een grote geest konden denken en handelen. Die compassie, professionaliteit en daadkracht met elkaar konden verweven. Die vanuit dat perspectief vernieuwingen faciliteerden en die dit met een breed gedeelde basis konden verbinden en voort konden laten gaan.

Mensen die dit in hun organisatie herkennen, tel je zegeningen! Mensen die het niet kennen: kaart het aan! Het recht op oprecht werkplezier moet klare taal zijn. We zeggen wat we bieden: naar alle participanten: docent, student en ondersteuner.

Stop de quasi-taal! Strijd voor klare kloppende taal! Taal die waarmaakt.

Marc den Elzen